

جایگاه خانواده در اندیشه امام سجاد(ع)

ازدواج در اندیشه امام سجاد پیوندی مقدس و آسمانی به حساب می آید و صرفاً یک قرارداد اجتماعی نیست، لذا به کنترل و مراقبت نیاز دارد.

ازدواج در اندیشه امام سجاد پیوندی مقدس و آسمانی به حساب می آید و صرفاً یک قرارداد اجتماعی نیست، لذا به کنترل و مراقبت نیاز دارد.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه- سعید مقدم*: کنترل مستقیم هر یک از دو زوج بر رفتار طرف مقابل، به ویژه رفتارهای جنسی خارج از چارچوب ازدواج، امری است که در بسیاری از فرهنگ های گذشته و حال به چشم می خورد، هر چند به دلیل عواملی مانند قدرت، این کنترل بیشتر از سوی مردان نسبت به زنان اعمال شده است.

در اندیشه امام سجاد (ع) کنترل رفتارهای جنسی یکی از حقوق همسران به شمار می آید و البته این حق در انحصار شوهر نیست. هرگاه یکی از دامادهای امام سجاد (ع) داخل منزل وی می گردید، امام سجاد (ع) خطاب به داماد خود می فرمود: خوش آمدی، که تو هم تأمین کننده هزینه های خانواده خود و هم، نگه دارنده ناموس خود از شرّ هواهای نفسانی و اجانب هستی. همچنین حضرت در رساله حقوق به نقش کنترلی زن اشاره و از وی با عنوان «واقیه» به معنای نگهدار همسر یاد می کند. امام سجاد (ع): و اما حقّ همسرت- که با پیوند زناشوئی زیردست تو شده- این است که بدانی خدای عزّ و جلّ او را مایه آرامش و راحتی، و همدم و نگهدار تو ساخته.

در این نوشتار به برخی از عوامل کنترل همسران در اندیشه ی امام سجاد (ع) اشاره می کنیم:

۱) تقدس سنت ازدواج

قداست بخشی به خانواده نقش مستقیمی در کنترل رفتار جنسی همسران دارد، زیرا منجر به حصر روابط جنسی به درون این نهاد مقدس خواهد شد. ازدواج در اندیشه امام سجاد (ع) پیوندی مقدس و آسمانی به حساب می آید و صرفاً یک قرار داد اجتماعی نیست، لذا به کنترل و مراقبت بیشتری نیاز دارد: امام سجاد (علیه السلام) فرمود: هرکس برای رضا و خشنودی خداوند ازدواج نماید خداوند او را در قیامت مفتخر و سربلند می کند.

از جمله عواملی که در سوق یابی به ازدواج، دوری گزیدن از جایگزین های احتمالی، پذیرش راغبانه لوازم آن، ایجاد آمادگی در جهت مقابله با عوارض و آسیب های احتمالی پیوند زناشویی و در نتیجه، حفظ و تثبیت خانواده، نقشی تعیین کننده دارد، تلقی ارزشی از پیوند زناشویی و به تعبیری، قداست داشتن آن است. این بدان سبب است که قداست و حرمت آمیزی یک پدیده، به طور طبیعی در تقویت موقعیت آن و متقابلاً تضعیف اراده های ناهمسو تاثیر شگرف دارد. فرایند عمومی دنیوی شدن یا تقدس زدایی در غرب نهاد خانواده را نیز به شدت تحت تاثیر قرار داد. در نتیجه این فرایند، ازدواج رفته رفته قداست خود را از دست داد و به یک قرارداد مدنی صرف مبدل گردید.

۲) نقش عاطفی همسران

یکی دیگر از عواملی که در کاهش کجروی های اجتماعی بویژه تخلفات جنسی همسران دارد ارضای عاطفی و ایفای مطلوب نقش عاطفی از سوی همسران است. نقش عاطفی همسر به مجموعه وظایف و انتظاراتی الزامی یا ترجیحی اشاره دارد که برای فرد در بُعد ارضای نیازهای عاطفی همسرش، تعیین شده است. زن و مرد با توجه به تفاوت هایی که در آفرینش دارند، از طریق برآورده کردن نیازهای عاطفی یکدیگر و در کنار هم قرار گرفتن، احساس آرامش می کنند. و در نتیجه، همسران در مواجهه با گرایش های جنسی خارج از چارچوب نهاد خانواده مصون می مانند.

الف) نقش عاطفی زن

امام سجاد (علیه السلام) در رساله حقوق، بر نقش عاطفی و آرامش گری زن در قبال شوهر اشاره می کند: هر کس برای او (مؤمن) همسری تزویج کند که موجب انس و آرامی دل او شود، خداوند در قبر کسی را که به صورت محبوب ترین بستگان اوست با وی مأنوس می سازد.

در قانون آفرینش مرد بدون آفرینش زن سکینت و آرامش ندارد و نیازمند انیس است. و البته گرایش های جنسی مرد در صورتی محدود به چارچوب خانواده خواهد ماند که زن بتواند این آرامش گری را با ابزارهای لازم فراهم آورد.

تکرار مفاهیم سکون و انس در کلام امام سجّاد (ع) که بیانگر نقش عاطفی زن درون نهاد خانواده می باشد نشان از اهمیت و محوری بودن نقش عاطفی وی است و این امر به نوبه ی خود بیانگر وجود عواطف سرشار در سرشت زن است.

ب) نقش عاطفی شوهر

در اندیشه امام سجّاد (ع) گزاره‌هایی را می‌بینیم که از آنها لزوم توجه شوهران به ارضای نیازهای عاطفی همسرانشان استفاده می‌شود. ابراز عواطف کلامی (گفتار نیک فرد را نزد خانواده محبوب نماید)، ابراز عواطف کلامی - رفتاری (و اما حق زن و همسر، آنست که احترامش کنی). بیانگر لزوم ایفای نقش عاطفی مردان در زندگی زناشویی است.

۳) نقش جنسی همسران

نقش جنسی همسر به مجموعه وظایف و انتظارات الزامی یا ترجیحی اشاره دارد که برای هر فرد در بعد نیازهای جنسی مقرر شده است. گزینه جنسی کشش و جاذبه‌ای است که دو جنس مخالف را به هم نزدیک می‌کند و باعث تشکیل خانواده می‌شود. در نظام آفرینش با رفع نیاز جنسی، انسان می‌تواند به آرامش و سکون که به زوجین وعده داده شده است، دست یابد. این واقعیت وقتی تحقق می‌یابد که زن و شوهر هر با آگاهی کامل نسبت به نقش جنسی خود و با میل و رغبت و آمادگی‌های کامل به آن بپردازند. حصول هرگونه اختلال در ارضای این نیاز یعنی اختلال در نقش کنترلی همسران که پیامد آن افزایش ناهنجاری های جنسی و گسترش بی بند و باری خواهد بود.

الف) نقش جنسی زن

نقش جنسی زن در قبال شوهر که در منابع فقهی تحت عنوان حق تمکین بررسی می‌شود به این معناست که زن باید امکان بهره‌گیری جنسی را برای شوهرش بدون هیچ گونه محدودیتی فراهم کند. امام سجّاد (ع): تأمین نیازهای مرد و تمکین نسبت به خواسته‌های مرد یکی از حقوق مرد بر زن بیان شده است. بدون شک نیاز جنسی یکی از اساسی‌ترین نیازهای مرد محسوب می‌شود.

ب) نقش جنسی شوهر

امام سجّاد (ع) یکی دیگر از نقش‌هایی مرد در خانواده را نقش جنسیتی می‌داند که ایفای مناسب این نقشه تأثیر بسزایی در کاهش انحرافات جنسی دارد. امام سجّاد (ع) می‌فرماید: زن حق دارد که آرامشش در برآوردن لذتی که در انجامش ناگزیر است، فراهم شود

این سخن حضرت بر توجه خاص به میل جنسی زن از سوی مرد اشاره دارد و آرامش‌گری زن را منوط به اشباع غریزه جنسی‌اش می‌داند. نقش جنسی زن و شوهر در کاهش کجروی‌های اجتماعی، به ویژه ناهنجاری جنسی، امری است که به استدلال چندانی نیاز ندارد.

۴) کنترل درونی

کنترل درونی یکی از راهکارهای دینی برای کنترل همسران در مواجهه با گرایش های جنسی خارج از چارچوب خانواده است. اسلام با یادآوری و تأکید مستمر آثار سوء دنیوی و اخروی روابط نامشروع، کوشید قبح و ناپاکی این اعمال را در باور افراد رسوخ دهد و تا حد زیادی در این جهت توفیق حاصل کرد.

امام سجّاد (ع) در زمینه کنترل دورنی همسران می‌فرماید: و اما حق عورتت، نگهداری آن است از آنچه بر تو حلال نیست و کمک و تقویت آن نگهداشت، با چشم پوشی (از نامحرم) زیرا (چشم فروبستن) مددکارترین یاوران (در جلوگیری از شهوت) است، و (با) بسیار یاد کردن از مرگ و تهدید نمودن خود از (عذاب) خداوند و ترساندن نفس از اوست، که عصمت و پاکدامنی و تأیید از خداست.

۵) تقویت روحیه غیرت ورزی

غیرت ورزی جنسی از اخلاق جنسی است که بروز و رشد آن بیش از هر جای دیگری در محیط خانواده به چشم می‌خورد. و غیرت از مقوله حسادت و صرفاً ناشی از گرایش مردان به تملک زنان نیست.

در اندیشه امام سجاد (ع) غیرت‌ورزی دارای ارزش اخلاقی مثبت محسوب می‌شود. بکارگیری منطقی و حساب شده نیروی غیرت‌ورزی، می‌تواند مانع رواج هرزگی و فساد شود. این احساس در مقابل تبرج و در معرض قرار دادن زنان برای نامحرم فعال می‌شود. این عامل کارکردی دوگانه دارد، زیرا اهمیت حفظ ناموس و غیرت ورزی درباره آن، علاوه بر کنترل زن، مردان را نیز از تعدی به زنان دیگر باز می‌دارد

امام سجاد (ع) فرمود: از شقاوت مرد آن است که زنی داشته باشد که از وی خوشش بیاید در عین حال آن زن به او خیانت کند. حضرت در این روایت مردی را که از خیانت همسر خود، آگاه و نسبت به آن رضایت دارد و نقش کنترلی خود (غیرت) را ایفاء نمی‌کند، شقی معرفی می‌کند؛ شقی فردی است که براساس غرایز به تنظیم رفتار خود و دیگران می‌پردازد در نتیجه چنین فردی به پدیده ی خیانت که با معیارهای عقلی و شرعی مذموم است، نگاه مثبت و خوشایند دارد.

نتیجه گیری:

در اندیشه امام سجاد (ع):

۱) این فقط مرد نیست که حق کنترل رفتار جنسی دارد بلکه این حق طرفینی است و نقش زن در مواردی مهمتر و حیاتی تر است.

۲) ازدواج و تشکیل خانواده پدیده ای مقدس و آسمانی است و صرفاً یک قرارداد و توافق نیست، لذا احتیاج به کنترل بیشتری دارد.

۳) با ایفای نقش عاطفی همسران و ارضای نیازهای عاطفی، همسران در مواجهه با گرایش های جنسی خارج از چارچوب نهاد خانواده مصون خواهند ماند.

۴) ایفای دقیق نقش جنسی تأثیر مستقیمی در کنترل رفتار جنسی همسران و در نتیجه کاهش ناهنجاری های جنسی دارد.

۵) علاوه بر عوامل کنترلی بیرونی از نیروی کنترل درونی نیز به عنوان نیروی کنترلی رفتار جنسی همسران در مواجهه با گرایش های جنسی خارج از چارچوب ازدواج بهره برده شده است.

۶) غیرت ورزی کارکردی دوگانه در کنترل همسران دارد؛ زیرا اهمیت حفظ ناموس و غیرت ورزی درباره آن، علاوه بر کنترل زن، مردان را نیز از تعدی به زنان دیگر باز می‌دارد.

*دانشجوی دکتری دانش اجتماعی مسلمین دانشگاه باقرالعلوم (ع)